

KAMPEN OM KOMMUNEDATA

Edb-faglighed og organisationskrig mellem HK og PROSA i 1970erne til 1990erne

Af Nina Trige Andersen

Fra 1970erne til 1990erne kæmpede to fagforeninger om overenskomsten på Kommunedata, der dengang var Danmarks største edb-arbejdsplads. PROSA mente, at edb var en faglighed i sig selv, og insisterede på retten til at organisere på en hvilken som helst arbejdsplads – også selvom en anden fagforening allerede havde overenskomsten. HK holdt på, at edb blot var endnu et redskab til kontorarbejde – som var deres område – og fik LO's opbakning til at marginalisere PROSA som en 'gul splittelsesforening'. Grænsestriden mellem PROSA og HK var på én gang særlig og klassisk i den danske fagbevægelses historie.

Da brugen af elektronisk databehandling (edb) begyndte at blive udbredt i kontorarbejde fra 1960erne og frem, kom HK – der organiserer kontorfolk i både den private og offentlige sektor – til at stå over for adskillige udfordringer.¹ En var at sikre, at indførelsen af ny teknologi ikke skete hen over hovedet på medarbejderne og at begrænse skadevirkningerne fra effektivisering. En anden var at sikre medlemmerne passende (efter)uddannelse. En tredje var relateret til arbejdsmiljø. En fjerde – som denne artikel fokuserer på – handlede om, hvordan edb skulle forstås: Som blot endnu et redskab til kontorarbejde eller som en faglighed i sig selv. Det

spørgsmål havde organisatoriske konsekvenser, eftersom den danske fagbevægelse er bygget op omkring fag(ligheder) og dermed faggrænser.

Artiklen er bygget op således: Efter en indføring i artiklens genstandsområde – (fag)grænsekonflikt – og dets relevans, følger en redegørelse for empirien samt kortfattet kontekst om, hvad HK Kommunal er for en fagforening og hvem, den organiserer. Herefter en beskrivelse af dannelsen af landsforeningen SAMDATA under HK, der organiserer medlemmer beskæftiget med it på tværs af forbundets i dag fire sektorer: kommunal, stat, handel og privat. Derpå beskrives dannelsen af PROSA og PROSAs forhold til den øvrige fagbevægelse, hvorefter artiklen zoomer ind på kampen om overenskomstretten på Kommunedata-centralerne rundt om i landet i perioden fra 1970erne til 1990erne.

Grænsekonflikter en central, men underbelyst del af dansk fagforeningshistorie

HK var hurtige til at præsentere sig som edb-folkets fagforening, men de var ikke alene om budet. En ny fagforening, stiftet i 1969 af unge, selv sikre programmører², blev en torn i øjet på særligt HK, men i det hele taget på LO-fagbevægelsen. PROSA, som fagforeningen kaldte sig, spillede ikke efter reglerne og indtog blandt andet den kætterske position, at medarbejderne på en arbejdsplads, hvor der allerede var overenskomst, skulle være frie til at skifte fagforening, hvis de mente, at der var et bedre alternativ.

Artiklen fokuserer på HK Kommunals forsøg på – med LO's opbakning – at få "eneret" til at organisere dem, der beskæftigede sig med edb (siden it) i den kommunale sektor. I dag er andelen af kommunalt ansatte edb-folk begrænset, og det er ikke længere primært mellem HK Kommunal og PROSA, der er grænsestridigheder, men mellem HK Privat, PROSA og Dansk Metal. I 1970erne var Kommunedata imidlertid en af Danmarks største edb -arbejdspladser, der leverede databehandlingsløsninger til de offentlige institutioner. Kommunedata fungerede som "en fælleskommunal virksomhed, oprettet for at løse særlige specialistopgaver for kommuner og amtskommuner" og var organiseret som interessentskab, hvor interessenterne var Kommunerens Landsforening og Amtsrådsforeningen, mens bestyrelsen var sammensat af kommunale og amtskommunale politikere.³

HK Kommunal mente, at Kommunedata oplagt hørte til deres organiseringsområde, men PROSA mente – med udgangspunkt i argumentet om, at edb var en faglighed i sig selv – at de havde mindst lige så meget ret som HK Kommunal til at rekruttere medlemmer på Kommunedatacentralerne og forhandle deres vilkår. Mens PROSA som en lille ny fagforening ikke havde

andre våben end egne resultater og argumenter, kunne HK Kommunal læne sig op ad forbundets indflydelse i LO og bruge den position i sit forsøg på at udmanøvrere PROSA.

Det er ikke i sig selv ualmindeligt med grænsekonflikter mellem fagforeninger og forbund. Særligt i første del af det 20. århundrede var grænsestridigheder et udbredt problem i den danske fagbevægelse, og hovedorganisationen De samvirkende Fagforbund (DsF) – siden kaldet LO, i dag en del af FH – var blandt andet optaget af at forsøge at løse både konkrete konflikter og forebygge, at det blev et tilbagevendende problem, som svækkede fagbevægelsen. Som Niels Finn Christiansen opsummerer det, handlede grænsekonflikter mellem to eller flere forbund internt i fagbevægelsen typisk om, “hvilke medlemmer der havde ret til at udføre bestemte arbejdsprocesser og om retten til at organisere bestemte grupper af arbejdere”. Ifølge Christiansen opstod konflikterne især “mellem de faglærte i metalindustrien på den ene side og de ufaglærte i Arbejdsmandsforbundet og Kvindeligt Arbejderforbund på den anden side”.⁴

Der var flere strategier til at løse problemet med grænsestridigheder, som blev anvendt på forskellig vis. En var at lade forbundene udvikle sig til “blandede” forbund, altså på tværs af faglært og ufaglært. Sådanne udviklede HK sig med tiden. En anden var at danne “karteller”, der samlede arbejderne inden for brancher med en overbygning, der varetog de fælles interesser, mens de enkelte arbejdere forblev organiseret i deres egne oprindelige forbund. Sådanne et kartel blev HK's Kommunale Landsforening en del af fra 1970'erne, hvor grundstenen til det, der i dag hedder Forhandlingsfællesskabet (tidligere KTO, tidligere KTU) blev lagt.⁵ En tredje mulighed var at genoptage den gamle tanke om industriforbund – en strategi, HK's kommunale del havde bekæmpet fra 1920'erne og frem.⁶

Ingen af disse strategier kan imidlertid foregribe den type grænsestridighed, der opstår, når nye fagforeninger bliver dannet enten som reaktion på, at nye fagligheder opstår, eller som konsekvens af utilfredshed med, hvordan de eksisterende fagforeninger håndterer bestemte gruppers vilkår.

Selvom landskabet af faglige organisationer og deres respektive organiseringsområder i slutningen af 1960'erne – særligt med borgfredsforhandlingerne mellem FTF og LO – var tegnet langt mere præcist op end i begyndelsen af det 20. århundrede, hørte grænsestridigheder ikke til fortiden. Konflikten mellem HK/SAMDATA og PROSA var i den forstand ikke enestående. For eksempel kæmpede Hotels- og Restaurationspersonalets Forbund (HRF) i 1980'erne og 1990'erne med KAD om retten til at repræsentere dem, der gjorde rent på hotellerne: Når rengøringen lå internt og personalet blev kaldt stuepiger, hørte området oplagt til HRF, men når hotellerne udliciterede

stuepigefunktionen til eksterne rengøringsvirksomheder, mente KAD – som organiserede ufaglærte arbejdere i den private sektor, herunder rengøringsfolk – at de havde ret til at overtage både medlemmer og overenskomst, selvom de konkrete arbejdere hverken havde skiftet arbejdsopgaver eller arbejdssted.⁷

Men at en fagforening gik målrettet ind på arbejdspladser, hvor en anden fagforening allerede havde overenskomsten – som PROSA gjorde først på Danmarks Tekniske Højskole og siden på Kommunedata – var alligevel ikke hverdagskost. PROSA provokerede hele den etablerede fagbevægelse med sine ideer om, at det stod enhver frit for at skifte fagforening, hvis de mente, at en anden organisation bedre kunne varetage deres interesser. Dertil var edb-området i sig selv en ny faglighed i galopperende vækst, der tiltrak nye generationer af arbejdere, som ikke nødvendigvis var rundet af organisationsloyalitet – og som ikke holdt sig tilbage, hverken hvad angik faglig selvtilid eller lønkrav.

Kontekst og materiale

Konflikten mellem HK Kommunal/SAMDATA og PROSA, herunder den specifikke kamp om overenskomsterne på Kommunedata, er et interessant eksempel på, dels hvordan fag og faggrænser ikke altid er lige let at definere på et arbejdsmarked i udvikling, dels hvordan den etablerede fagbevægelses normer om grænseaftaler og overenskomsten ikke altid giver mening for medarbejderne på de enkelte arbejdspladser. Eksemplet giver også et indblik i, hvor vanskeligt det kan være for nye fagforeninger at etablere sig i et land med stærke forbund og hovedorganisationer, der ikke går af vejen for at bruge deres organisatoriske styrke og definitionsmagt til at køre mindre spillere ud på et sidespor.

Den danske fagbevægelse generelt har været opbygget omkring fag og arbejdsområder frem for at være for eksempel arbejdspladsspecifik eller opbygget omkring industriforbund (selvom de forhandlingskarteller, der er opstået i nyere tid, inden for både den private og offentlige sektor til en vis grad har tilført et element af industriforbundstanken til den danske fagbevægelsestradition). De første fagforeninger i Danmark var, som navnet antyder, organiseret omkring fag, altså forskellige typer af faglærte arbejdere. De ufaglærte var ikke velkomne og dannede i stedet deres egne fagforeninger.⁸ HK opstod ud af en ufaglært tradition, idet der ikke oprindeligt fandtes formaliserede uddannelser eller mesterlæreforløb for den type job inden for handel og kontor, som forbundet organiserer.⁹ For det kommunale område var det først i løbet af 1930'erne, at grundstenene til det, der i dag udgør uddannelserne på HK's område – for eksempel kommunomuddannelsen – begyndte at blive

lagt. For mange af de nye funktioner, der opstod inden for kommunal administration i løbet af det 20. århundrede, blev der asfalteret, mens man kørte: For eksempel blev kontormedhjælpere fra vidt forskellige baggrunde – mange af dem løstansatte på timeløn – sat til at administrere Socialloven af 1933, før der fandtes hverken socialrådgiver- eller socialformidleruddannelser, ligesom der fra 1950'erne blev ansat lægesekretærer i private praksisser og på offentlige hospitaler længe inden, der fandtes en lægesekretæruddannelse.

Frem for at være afgrænset omkring uddannelsesmæssig baggrund har HK defineret deres organiseringsområde – eller fag, om man vil – ud fra de faktisk udførte funktioner. For nutidens HK Kommunal er faget bredt set 'administration' inden for den kommunale og amtslige – siden regionale – sektorer. Det er et grovmasket net og fagforeningen har fra begyndelsen kæmpet med at definere, hvad deres medlemmers faglighed(er) egentlig er.

Materialet, der er brugt i undersøgelsen, er først og fremmest SAMDATA's medlemsblad *EDB-NYT* samt arkiverne fra SAMDATA-København og HK's kommunale afdeling i København, der er indleveret til Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv, og PROSAs jubilæumsudgivelser fra 2017, der er tilgængelige online. Der er også brugt kilder fra en arbejdsretlig sag mellem PROSA og HK i 1981, som er opbevaret på Rigsarkivet. Dertil kommer øvrigt arkivmateriale fra det, der i dag hedder HK Kommunal, som jeg har undersøgt i forbindelse med udarbejdelsen af bogen *Papirnussere, skrankepaver og blanketfinker. 100 års kamp om organisering og faglig identitet på velfærdsstatens kontorer*, der udkom på Gads Forlag i maj 2023 i anledning af HK Kommunals 100-års jubilæum.

Empirien anvendt i denne artikel er for HK Kommunal/SAMDATA's vedkommende primært samtidige kilder fra den tid, hvor konflikterne udspillede sig. For PROSAs vedkommende er der imidlertid først og fremmest tale om allerede bearbejdet kildemateriale anvendt i en senere fremstilling af historikeren Nils Bährenholdt og journalist Mette Staal (jubilæumsudgivelsen *PROSAVISEN* fra 2017). Der er dog også i både HK Kommunal/SAMDATA's arkiver og i Rigsarkivets materialer fra konflikten i Arbejdsretten 1981 samtidige kilder fra PROSA's hånd. Men det er klart, at man gennem studier af PROSA's eget arkiv – hvoraf dele er indleveret til ABA – formentlig ville kunne frembringe nye detaljer og perspektiver på kampen om Kommunedata og kampen om edb-folket i det hele taget. Dertil kunne det være interessant at udvide både studiet af dette grænsestridighedseksempel og andre grænsestridigheder med interviews blandt såvel 'menige medarbejdere' som repræsentanter for de respektive fagforeninger i perioden. Nils Bährenholdts og Mette Staals fremstilling af PROSA's historie bygger dog, foruden skriftligt arkivmateriale, også på interviews med fagligt aktive fra både SAMDATA og

PROSA fra perioden, hvor konflikten udspillede sig, som også er citeret fra i nærværende artikel.

HK Kommunal opkomst og organiseringsområde

HK Kommunal opstod i 1923 som en fællesklub for kontormedhjælpere i den kommunale forvaltning inden for Dansk Handels- og Kontormedhjælperforbund (i dag HK), der på det tidspunkt først og fremmest organiserede på det private område. Kommunale Kontormedhjælperes Fællesklub – fra 1969 kaldet HK's Kommunale Landsforening og siden 1988 HK Kommunal – opstod på initiativ fra HK's hovedbestyrelse for at samle de kommunale kontorfolk, der var individuelt medlemmer af HK, såvel som enkelte lokale kommunale HK-klubber. I mange kommuner var kontorfolk enten uorganiserede eller organiseret i egne lokale (fag)foreninger uden tilslutning til HK, og dem ønskede HK at få ind i forbundet.

At Kommunale Kontormedhjælperes Fællesklub blev stiftet i netop i maj 1923 skyldtes dels, at en række større bykommuner var kommet med et fælles udspil til lønaftale – noget på det tidspunkt helt uhørt – og dels, at andre organisationer var begyndt at rekruttere kommunale kontorfolk i en art industriforbund, altså sammen med andre typer kommunalt ansatte, og dermed også i konkurrence med blandt andet Dansk Kommunalarbejderforbund (i dag en del af FOA).

I løbet af mellemkrigstiden og besættelsesårene lykkedes det HK at udkonkurrere det eneste industriforbund i den kommunale sektor, der reelt udgjorde en trussel for Kommunale Kontormedhjælperes Fællesklub, nemlig Dansk Tjenestemandsforbund. Med ekspansionen af velfærdsstaten i efterkrigstiden kom det kommunale (og amtslige) område til at udgøre en betydelig del af HK's organisatoriske styrke, og det kommunale område fik gradvist langt større selvstændighed inden for forbundet.

Udviklingen i de velfærdsstatslige opgaver medførte fra midten af det 20. århundrede og frem en knopskydning af nye fagligheder, der havde administrativ karakter, og som HK Kommunal dermed kunne hævde at være den oplagte fagforening for. Der opstod imidlertid også nye fagforeninger for de nye faggrupper i den kommunale (og amtslige) forvaltning, som HK Kommunal var i gang med at organisere, hvilket førte til adskillige grænsekonflikter.¹⁰

I dag er HK Kommunal en selvstændig sektor i forbundet HK Danmark og repræsenterer godt 42.000 erhvervsaktive medlemmer, der i bred forstand beskæftiger sig med administration på arbejdspladser i kommuner og regioner. Medlemmerne er blandt andet lægesekretærer, tandklinikassistenter, biblio-

teksassistenter, socialformidlere, kontorelever, kommunomuddannede kontorfolk i forvaltningerne og i stigende grad administrative medarbejdere med andre uddannelsesmæssige baggrunde, samt en mindre gruppe edb-folk, der typisk også vil være organiseret i landsforeningen SAMDATA, som har medlemmer på tværs af de fire sektorer (kommunal, stat, privat, handel), som forbundet HK siden 1988 har været inddelt i. Frem til privatiseringen af Kommunedata i 2009 – i dag kaldet KMD – var Kommunedatas centraler et betydningsfuldt overenskomstområde for HK Kommunal.

Udbredelsen af teknologi

Brug af ny teknologi til databehandling begyndte at sprede sig på såvel offentlige som private kontorer særligt fra 1950'erne, hvor hulkortmaskiner var et af de første udbredte redskaber. De blev betjent af tasteoperatører/hulkortoperatører, som primært var kvinder, og derfor blev de populært kaldet "hulledamer". Hulledamerne var for manges vedkommende organiseret i HK, men efterhånden som den ny teknologi udviklede sig og blevet mere avanceret – og hulkortteknologien og dermed hulledamernes funktion med tiden blev udfaset – blev der også brug for folk med specialiserede fagligheder inden for blandt andet programmering og systemudvikling.

Mange lærte sig i de år at håndtere de nye edb-redskaber gennem praksis. Men uden ordentlig og formel uddannelse ville deres arbejds- og lønvilkår ikke komme til at matche deres evner, mente HK og SAMDATA. De ville i stedet blive "edb-proletarer" eller "dataproletarer" – udtryk, der var blevet brugt på SAMDATAs stiftende generalforsamling i 1971, og som også blev brugt i dagspressen.¹¹ Fra 1972 begyndte der så småt at komme uddannelser i edb, for eksempel programmøruddannelsen i samarbejde mellem specialskolerne og Teknologisk Institut, og der var planer om en uddannelse som edb-assistent. Men tempoet i uddannelsessystemet kunne overhovedet ikke matche tempoet i indførelsen af ny teknologi på arbejdspladserne.

Allerede fra 1970 var HK begyndt at udbyde kurser i edb – hvilket var så populært, at de første kurser var overtegnede.¹² Fra 1986 lancerede HK efteruddannelsesinitiativet ModulData i mangel af tilstrækkelig integration af edb-kundskab i de offentlige uddannelser.

Ligesom HK fra starten havde præget uddannelsen af, og dermed fagprofessionen for, administrative kommunalt ansatte,¹³ var forbundet altså også fremme i skoene, hvad angik den nye teknologi og de behov for uddannelse, den bragte med sig. Forbundet kombinerede krav om ordentlige uddannelser med krav om ordentlige arbejdsforhold. Som der stod i HK's nydannede edb-organisering SAMDATA's første medlemsblad i november 1971, var samfun-

dets og arbejdsmarkedets indretning ikke fulgt med de nye teknologiske udviklinger, og det var uddannelsessystemet heller ikke. Hvis der skulle rettes op på dette problem, skulle der organisatorisk styrke bag:

“Da det i høj grad er HK-medlemmer under HK-overenskomst, der bliver beskæftiget med edb-arbejde som en ny arbejdsfunktion i HK-faget, er det helt naturligt, at HK som en del af sit arbejde for hele faget tager edb-folkenes specielle problemer med”,

lød det i *EDB-NYT* fra HK-formanden Max Harvøe, der kaldte edb-folkene for “fremtidens kontorfolk”.

SAMDATA blev formelt stiftet den 11. marts 1971 “med hensigten at samle alle medarbejdere, beskæftiget ved edb-behandlingsprocesser samt uddannelsessøgende inden for edb-området, for ved samarbejde at fremme fælles interesser”.¹⁴

HK var altså relativt hurtige til at melde sig ind i teknologidiskussionen og til at oprette en landsforening specifikt for de nye edb-folk. Her havde HK tilsyneladende lært af deres erfaringer med for eksempel laboranter og lægesekretærer, hvor forbundet i 1950'erne og 1960'erne i begge tilfælde var længe om at anerkende, at disse faggrupper havde brug for egne selvorganiserede strukturer, hvor den faglige profil kunne stå skarpt inden for det fagligt set brogede forbund.¹⁵ Men SAMDATA var ikke den første faglige forening for edb-folk i Danmark. Det var PROSA, stiftet i 1967 på baggrund af en lokal faglig klub, der to år forinden var blevet dannet af programmører og systemplanlæggere i SAS, som ikke følte sig hjemme i eksisterende fagforeninger. Fra 1969 udviklede PROSA sig til en landsdækkende fagforening.¹⁶ På adskillige arbejdspladser – ikke mindst offentlige – kom SAMDATA/HK til at være i grænse- konflikt med denne nye fagforening.

I 1952 var de sjællandske kommuner gået sammen om at oprette Kommunernes Hulkortcentral (senere Kommunernes EDB-Central), som hurtigt fik selskab af Jyske kommuners EDB-Central og Odense kommunes EDB-Central. I 1972 blev de fusioneret til Kommunedata (i dag KMD), som blev en af de største – og dengang kommunale – arbejdspladser inden for edb og siden it-løsninger. Det var HK, der havde overenskomsterne på hulkort- og edb-centralerne og dermed også fik overenskomsten på det ny Kommunedata. Men PROSA begyndte også at rekruttere medlemmer blandt de kommunedatfolk, som HK's Kommunale Landsforening (siden 1988 kaldet HK Kommunal) mente tilhørte deres område. Modsat HK profilerede PROSA sig stærkt på, at edb (også) var en selvstændig faglighed og ikke bare et nyt redskab til administration. De stillede i mange tilfælde også mere vidtrækkende

krav til blandt andet løn og avancementsmuligheder end HK, hvilket provokerede sidstnævnte. Den organisatoriske konflikt mellem HK og PROSA var forbundet til en intern konflikt i HK mellem især SAMDATA og HK's Kommunale Landsforening. SAMDATA var for det første utilfreds med graden af deres selvstændighed inden for forbundet – herunder med, at HK's Kommunale Landsforening varetog forhandlingerne på Kommunedata frem for SAMDATA selv – og for det andet var SAMDATA-medlemmer tilbøjelige til at være mere enige med PROSA end med HK om, hvordan edb-faglighed skulle forstås. Dertil følte SAMDATA, at forbundet forhindrede dem i at profilere sig i offentligheden – noget, PROSA var særdeles dygtige til.

HK/LO presser FTF til at ekskludere PROSA

HK indså hurtigt, at PROSA udgjorde en alvorlig trussel i kampen om edb-folket på både private og offentlige arbejdspladser. PROSA var kort efter stiftelsen blev medlem af hovedorganisationen FTF (Funktionærernes og Tjenestemændenes Fællesråd), mens HK siden 1932 havde været medlem af LO (Landsorganisationen i Danmark). I slutningen af 1960'erne lå FTF og LO i forhandlinger om en borgfredsaftale for at sætte en stopper for de endeløse grænsekonflikter, der foregik mellem flere af de fagforeninger og forbund, der var medlem af hver sin hovedorganisation. Efter SAMDATAs dannelse i 1971 – hvormed HK var gået helhjertet ind i kampen om edb-folket – brugte forbundet borgfredsforhandlingerne mellem LO og FTF i sit forsøg på at få parkeret PROSA uden for det gode selskab og derigennem vinde terræn.

I april 1972 fik SAMDATA en invitation fra PROSA til et fælles møde, hvilket SAMDATA's bestyrelse tog positivt imod.¹⁷ Det blev imidlertid ikke starten på hverken samarbejde eller fusion. I sit jubilæumsskrift skrev PROSA et halvt århundrede senere:

“Til at begynde med forsøgte PROSA og SAMDATA at skabe klare grænser for, hvilke it-folk de hver især skulle organisere. Det lykkedes på ingen måde. HK anerkendte ikke it-folk som en særligt specialiseret gruppe, der havde brug for egen fagforening. (...) HK havde muligvis en pointe i, at it-arbejde ikke var lige så let at definere som de hidtidige fagforeningers fag. (...) I stedet for i fred og fordragelighed at finde en løsning på dette, indledte PROSA og SAMDATA en regulær krig om, hvem der skulle organisere it-folk i Danmark. I 1973 havde PROSA ca. 800 it-folk som medlemmer, og SAMDATA havde 2.600 medlemmer, hvoraf en stor del var kontorfolk, der brugte it som værktøj”.¹⁸

Hvad PROSA ikke kunne vide, var, at HK allerede på tidspunktet for indkaldelsen til et fællesmøde mellem PROSA og SAMDATA arbejdede på få FTF til at anerkende HK's eksklusive "ret" til edb-folk. Det fremgår af blandt andet SAMDATA's forhandlingsprotokol. Hvis FTF anerkendte HK's ret til edb-folket, ville hovedorganisationen ved indgåelse af en bindende borgfred med LO være nødsaget til at ekskludere PROSA. Fra forhandlingen mellem LO og FTF om dette spørgsmål orienterede formanden for Københavns Kon-torafdeling (som SAMDATA hørte under på det tidspunkt) i maj 1972:

"Man var enige i, at HK har frit slag, når det drejer sig om kommunerne og det private område, desuden var en del banker og forsikringselskaber samt Kooperationen HK's. (...) Formanden for FTF var enige med HK i, at Edb-området er HK's".¹⁹

Kræfter i FTF havde i længere tid forsøgt at komme af med PROSA for at tilfredsstille HK, der var blevet et magtfuldt LO-forbund. Men for at kunne ekskludere en fagforening fra fællesskabet, krævede det 4/5-flertal på et repræsentantskabsmøde, og det havde der endnu ikke været. FTF skulle igen stemme om eksklusion af PROSA den 8. juni 1972, hvilket var dagen efter at SAMDATA og PROSA havde planlagt deres møde. Tilsyneladende var PROSA's eneste brøde på dette tidspunkt, at de fandtes. Der var endnu ingen konkrete konflikter på konkrete arbejdspladser mellem SAMDATA og PROSA, hvor den ene eller den anden kunne beskyldes for at opføre sig usolidarisk. Men HK ville have eneret til edb-området, og derfor kunne PROSA's eksistens ikke accepteres. Da HK var en langt større og vigtigere organisation end den nystartede fagforening PROSA, var det ikke vanskeligt at få FTF til at ofre dem for at bevare freden med LO.

Men eftersom der i 1972 ikke var nogle objektivt gyldige grunde til at ekskludere PROSA, blev det gang på gang stemt ned i FTF.

Kort efter at borgfredsaftalen mellem FTF og LO var blevet underskrevet i 1973, fik HK endelig den anledning, de manglede: en konflikt på Danmarks Tekniske Højskole (fra 1994 kaldet Danmarks Tekniske Universitet, DTU), hvor HK allerede havde overenskomst, men hvor PROSA samtidig rekrutterede medlemmer og ønskede at opnå overenskomst for dem. Dermed brød PROSA med den danske fagbevægelses princip om, at man ikke går på strandhugst de steder, hvor en anden fagforening allerede har overenskomst.²⁰ Nu havde HK endelig en reel sag, som de – med borgfredsaftalen i hånden – kunne gå til FTF med, og denne gang blev PROSA's eksklusion stemt igenem.

Eftersom HK allerede iflere gange havde forsøgt at presse FTF til at sende

PROSA uden for fællesskabet – uden anden begrundelse, end at HK ville have principiel eneret til edb-folket – må overenskomstkonflikten på Danmarks Tekniske Højskole dog snarere anses for at være anledningen end den egentlige årsag. Herefter skulle der gå mere end to årtier, før PROSA igen blev medlem af en hovedorganisation, da de søgte om (og blev tildelt) medlemskab af FTF i 1996.²¹ I PROSA's eget jubilæumsmagasin fra 2017 blev forløbet beskrevet således:

“Forholdet til den øvrige fagbevægelse var ikke godt, og PROSA var især en torn i øjet på hovedorganisationen LO og HK. Det gik så vidt, at LO frarådede sine medlemsforbund at samarbejde med PROSA, fordi PROSA ifølge LO havde arbejdsmetoder, som var i strid med solidariteten i fagbevægelsen, da PROSA kaprede medlemmer fra HK. PROSA var selvfølgelig ikke enig i dette, men det lagde bunden til en langvarig konflikt med store dele af den øvrige fagbevægelse, der langt frem i tiden vanskeliggjorde PROSA's tilværelse”.²²

Der er desværre ikke et referat i HK eller SAMDATA's arkiver fra mødet mellem SAMDATA og PROSA den 7. juni 1972, men det fremgår, at de skulle mødes igen i foråret 1973 for at drøfte uddannelsessituationen.²³ Af SAMDATA Københavns forhandlingsprotokol fremgår det også, at HK var presede af konflikten om Danmarks Tekniske Højskole – fordi de ansatte her faktisk ikke ønskede at være repræsenteret af HK: “De ønsker ikke H[K] som deres forhandler, hvilket har givet problemer”.²⁴

Med andre ord: Da HK og SAMDATA ikke kunne overbevise edb-folkene ved universitetet om, at de var en bedre fagforening end PROSA, brugte HK sin overlegne størrelse og borgfredsaftalen mellem FTF og LO til at svække PROSA ved at få dem sendt uden for hovedorganisationerne.

Eksklusionen fra FTF tog PROSA dog ikke så tungt. Nu var der ikke længere nogen, der kunne forsøge at true dem til at overholde den etablerede fagbevægelses spilleregler. De fortsatte rekrutteringen og kampen for overenskomster på Danmarks Tekniske Højskole – og alle andre steder, hvor der var edb-folk, som ønskede at høre til PROSA – uden skelen til, om der var andre fagforeninger, som allerede havde overenskomster de pågældende steder.

På et bestyrelsesmøde i SAMDATA København i april 1974 blev forholdet til PROSA igen diskuteret. I referatet lyder det: “Skal vi samarb. eller modarb. hinanden? Samarbejde viser det sig, at PROSA udnytter til skade for SAMDATA. Noget endeligt svar fandt best. dog ikke frem til”.²⁵

I landsforeningen SAMDATA var man imidlertid ikke i tvivl. På delegeretmøde i maj 1974 blev det konstateret, at “det ikke er muligt på nuværende

tidspunkt at indlede nogen som helst form for samarbejde med Prosa”.²⁶ Der blev henvist til konflikten på Danmarks Tekniske Højskole, hvor der ikke var kommet noget ud af forhandlingerne siden sommeren forinden, og PROSA-medlemmerne igen var gået i strejke. I august 1974 udsendte LO et cirkulære, hvor de kaldte PROSA en “splittelsesorganisation” og opfordrede medlemsforbundene til at “undgå samarbejde” med dem.²⁷ Men hvis HK havde troet, at deres – og LO’s – magt gennem størrelse kunne forhindre PROSA i at blive en levedygtig fagforening, tog de grundigt fejl.

‘Det til tider ret dårlige forhold’ mellem SAMDATA og HK

Det var ikke kun mellem PROSA og SAMDATA, at der var grænsekonflikt, det var der på sin vis også mellem SAMDATA og HK. Selvom der også i SAMDATA blev sagt mange hårde ord om PROSA, var det især internt mod deres eget forbund, frustrationerne blev vendt. SAMDATA oplevede, at de ikke blev taget med på råd, hverken i overenskomstforhandlinger eller i kommunikationen til HK-medlemmer med edb-faglighed, og de oplevede heller ikke, at HK gav området nok opmærksomhed. Dertil kom, at SAMDATA jævnligt følte sig uretmæssigt kritiseret og uforskammet behandlet af ledende folk i HK – heriblandt formanden for HK Københavns kommunale afdeling Børge Wadtland.

Særligt betændt var forholdet mellem SAMDATA og HK’s Kommunale Landsforening. Den konflikt handlede om, hvem der havde ret til hvilke medlemmer – altså en magtkamp om de to enheders størrelse inden for HK-forbundets rammer. Dertil kom, at det på Kommunedatacentralerne var den kommunale landsforening, ikke SAMDATA selv, der stod for overenskomstforhandlingerne, hvilket SAMDATA opfattede som en hæmsko i kampen med PROSA.

På Københavns kommunale afdelings generalforsamling i november 1973 var der opstået skænderi mellem formanden Børge Wadtland og et SAMDATA-medlem, hvor Børge Wadtland havde udtalt sig på måder, som SAMDATA København valgte at klage til HK’s forretningsudvalg over.

Wadtland var blevet spurgt af et medlem om hans syn på SAMDATA og var “fremkommet med en voldsom kritik af Sam-data”; da spørgeren gjorde opmærksom på, at han var edb-mand og medlem af bestyrelsen i SAMDATA København, havde Wadtland havde fortsat kritikken, “men afsluttet med, at han ikke havde noget imod edb-folk som sådan, men det var [navngivent medlem af SAMDATA Københavns bestyrelse], han havde noget imod”. Således refererede SAMDATA Københavns formand Lizzi Hænsch i brevet til HK’s forretningsudvalg, og skrev så:

“Sådanne udtalelser i større forsamlinger kan Sam-data København ikke sidde overhørig, og vi forventer en forklaring fra Wadtland, så vi, hvis vi har gjort noget forkert, har en chance til at rette eventuelle fejl og komme overens med Wadtland”.²⁸

HK's forretningsudvalg ville ikke forholde sig til sagen og bad i stedet SAM-DATA København om at henvende sig direkte til Wadtland.²⁹

Konflikten mellem SAMDATA og andre dele af HK handlede ikke kun om enkeltpersoners uheldige udtalelser. SAMDATA var til stadighed frustrerede over deres manøvrerum inden for forbundet, som de mente spændte ben for deres profilering udadtil, hvor PROSA havde stadig mere vind i sejlene, både hvad angik rekruttering og offentlig omtale. Eftersom de to fagforeninger ikke blot kæmpede om den samme faggruppe, men var i decideret nærkamp på konkrete arbejdspladser, var det ikke ligegyldigt, hvem der i offentligheden blev præsenteret som “edb-folkets fagforening”. SAMDATA-medlemmerne var frustrerede over, hvor megen omtale PROSA fik i pressen, blandt andet fordi de ofte var i faglig konflikt og udtrykte sig på friske måder, som HK ikke matchede. Som et medlem udtrykte det på delegeretmødet i 1976: “SAMDATA må også markere sig; hellere omtale i pornoannoncerne end slet ingen omtale” – han mente ikke, at SAMDATA skulle “være så ‘pæne’”, for “Prosa forstår at sige de rigtige ord og skabe sensation”.³⁰

Der var jævnligt SAMDATA-medlemmer, der højlydt argumenterede for en samarbejdslinje i stedet for at ligge i konflikt med PROSA. Det gav ingen mening for dem at udkæmpe organisationskrig, når målsætningerne for begge fagforeninger langt hen ad vejen var de samme, og man rekrutterede inden for samme branche, ofte på samme arbejdspladser. Som en skrev i medlemsbladet *EDB-NYT* i 1977:

“Prosa har fået anerkendt deres arbejdsløshedskasse, og byder vel i realiteten deres medlemmer de samme goder som Sam-Data byder sine (...) Samtidig må vi vel også i Sam-Data erkende, at den PR, vi har i massemediernes (når vi endelig nævnes), ikke er særlig god. På længere sigt forekommer det mig ikke rimeligt at regne med at kunne opnå optimale forhandlingsresultater, uden at der skabes et samarbejde med Prosa (...) Det kan da ikke være rigtigt med de enorme ressourcer, et HK-samarbejde tilbyder os, at vi måber over andres resultater og fornærmet vender ryggen til”.

Redaktionens svar til medlemmet var kortfattet: “Vi er ganske enige (...) i, at én fagforening er nok. Den fagforening hedder SAMDATA/HK, og vi or-

ganiserer alle edb-beskæftigede – også tidligere Prosa-medlemmer”.³¹ Altså ingen åbning for samarbejde.

Et par år senere var der stadig kold luft mellem de to organisationer, til medlemmernes stadige frustration. Som et medlem skrev i *EDB-NYT* i 1979:

“En af de væsentligste årsager til den lave organisering er efter min mening, at der eksisterer to konkurrerende organisationer på området (...) Efter min mening kan man ikke på lang sigt acceptere en sådan situation, hvor den faglige aktivitet på edb-området hæmmes af manglende koordinering af arbejdet (...) jeg vil meget kraftigt opfordre til, at vi i SAMDATA begynder at diskutere, hvilke muligheder vi har for at samarbejde med PROSA i konkrete situationer”.³²

HK's ledelse – og ledelsen i LO samt den socialdemokratiske presse – omtalte i årtier konsekvent PROSA som en gul fagforening, hvilket må have virket stærkt fornærmende på PROSA, og det var naturligvis fra HK og LO's side et forsøg på at miskreditere dem. En gængs definition på gule fagforeninger er, at de står uden for de traditionelle hovedorganisationer, at de ikke er knyttet til et politisk parti, at de ikke anerkender en grundlæggende interessekonflikt mellem arbejdsgiver og lønmodtager, og at de ingen eller meget få overenskomster har.³³ Men at PROSA stod uden for hovedorganisationerne, var ikke efter eget ønske, men et resultat af pres fra HK, der fik FTF til at ekskludere PROSA. At de ikke formelt var knyttet til Socialdemokratiet, som mange andre fagforeninger var på den tid, kunne heller ikke i sig selv gøre dem “gule” efter nogen objektive kriterier; båndet mellem Socialdemokratiet og fagbevægelsen var allerede i begyndende opløsning fra 1970'erne, ikke mindst som reaktion på medlemsmodstand mod, at kontingentkronerne gik videre til et parti, som ikke alle medlemmer støttede. I en undersøgelse fra starten af 1970'erne, hvor flere end 400 tillidsvalgte HK'ere på alle niveauer af organisationen var blevet bedt om at prioritere 15 mulige årsager til modstand mod indmeldelse i HK fra funktionærgrupperne, placerede de ledende HK'ere støtten til Socialdemokratiet som den anden vigtigste årsag.³⁴ Ikke mindst talte PROSA's fagpolitiske linje imod enhver karakteristik af dem som gule. PROSA anerkendte i høj grad den grundlæggende interessekonflikt mellem arbejdsgivere og lønmodtagere, og en af deres primære målsætninger var at opnå, forsvare og forbedre overenskomster for deres medlemmer, om nødvendigt ved brug af strejke – et konfliktredskab, de brugte mere flittigt end mange andre fagforeninger.

At kalde PROSA “gul” må vel betegnes som organisatorisk motiveret bagvaskelse, der skulle legitimere den organisationskrig, som HK's ledelse var

helt åben om at føre mod dem. Således lød det for eksempel i et referat fra HK's hovedbestyrelsesmøde i august 1983, at "Hovedbestyrelsen var indstillet på at bekæmpe Prosa på alle fronter".³⁵ SAMDATA derimod – både bestyrelsen og medlemmerne – var til tider langt mere positivt indstillede over for konkurrenten. De var sågar i tvivl om, hvorvidt den bedste løsning var at

Da regeringen i 1987 under en strejke vedtog et lovindgreb, gik PROSA i demonstration med "konfliktretten" i en kiste og parolen: "Af konflikt er du kommet, til konflikt skal du blive, af konflikt skal du igen opstå". Det var et typisk eksempel på PROSA's noget mere friske tilgang til konflikt – og til medieopmærksomhed – end de gamle fagforeninger havde på det tidspunkt. Medlemmer af SAM-DATA/HK var til stadighed frustreret over, hvor stor gennemslagskraft PROSA havde, og hvor lidt HK kunne matche den. Foto: Ole Wildt/ABA

blive i HK, og der var jævnligt overvejelser internt om at bryde ud og slå sig sammen med PROSA.³⁶

Tanken om at forlade HK og eventuelt slå sig sammen med PROSA var blandt andet på dagsordenen på et møde mellem formændene for de lokale afdelinger af SAMDATA i januar 1979, hvor også HK's forbundsformand

Side 85:
I 1983 indgik PROSA overenskomst med Kommunedata til stor bestyrelse i LO-fagbevægelsen, da SAMDATA/HK allerede havde overenskomst på Kommunedata. Det var uhørt, at en fagforening gik ind og organiserede på en arbejdsplads, hvor en anden fagforening allerede havde overenskomst. Men PROSA mente, at det var medarbejderne selv, der måtte bestemme, hvilken fagforening, de ville have til at varetage deres interesser. Foto: Ole Wildt/ABA

Max Harvøe var med. Her var det “til tider ret dårlige forhold” mellem SAMDATA og HK et hovedpunkt.³⁷ Harvøe mente, at SAMDATA skulle holde sig fra det kommunale område og overlade det til HK’s Kommunale Landsforening. Det var SAMDATA ikke enig i. En af afdelingsformændene sagde:

“Vi er så stærke, som vi selv vil gøre os; det behøver ikke at være under HK, det kunne også være i Prosa. Lavede HK ikke Sam-Data, for at der ikke skulle danne sig en stor EDB-fagforening?”

Det sidste spørgsmål var naturligvis retorisk, for det var netop, hvad HK havde gjort, men alligevel havde PROSA vist sig både levedygtig og slagkraftig, mens SAMDATA følte, at de ikke slog ordentligt igennem – og at det ofte var HK som forbund, der lagde hindringer i vejen. Det blev på mødet i januar 1979 ligefrem foreslået at nedsætte et udvalg, som “skal undersøge, hvordan vi vil stå, hvis vi udmelder os af HK, men ikke af LO”.³⁸

Til det forslag sagde Max Harvøe, at SAMDATA ikke skulle regne med at kunne blive i LO, hvis de meldte sig ud af HK. Idet HK havde formået at få PROSA smidt ud af FTF, var der næppe tvivl om, at HK kunne få smidt SAMDATA ud af LO. Den trussel fik tilsyneladende kritikerne til at trække følehornene til sig, og i stedet blev der nedsat et udvalg til at “kulegrave de problemer, der er mellem Sam-Data og HK” og et, der “skulle se på kommunikationen inden for Sam-Data og udadtil”.

Kommunedata bliver central kampplads

I organisationskrigen mellem HK/SAMDATA og PROSA var Kommunedata-centralerne, ikke mindst i københavnsområdet, en af de centrale kamppladser. Kommunedata var dengang en af landets største edb-arbejdspladser, der leverede databehandlingsløsninger til de store offentlige institutioner. Kommunedata fungerede som “en fælleskommunal virksomhed, oprettet for at løse særlige specialistopgaver for kommuner og amtskommuner” og var organiseret som interessentskab, hvor interessenterne (altså ejerne) var Kommunernes Landsforening (KL) og Amtsrådsforeningen. Bestyrelsen var sammensat af kommunale og amtskommunale politikere.³⁹

HK – der inden fusionen af de regionalt organiserede edb-centraler havde haft overenskomster med hver enkelt – indgik den 3. oktober 1974 en samlet overenskomst med Kommunedata.⁴⁰ Der skulle dog stadig forhandles lokale aftaler, hvilket jævnligt førte til konflikter. For eksempel vedtog HK-medlemmerne på Kommunedatas Brøndby-central en dags arbejdsnedlæggelse den 6. april 1976 og fik støtte fra HK-medlemmer på andre af centralerne.

Konflikten opstod, fordi Kommunedatas bestyrelse havde underkendt det forhandlingsresultat, der var indgået lokalt. Dagen efter genoptog HK'erne arbejdet i forventning om, at der kunne forhandles en aftale på plads mellem HK og Kommunedatas bestyrelse, og det endte da også med, at sidstnævnte anerkendte den lokale aftale.⁴¹

I forbindelse med en konflikt på en Kommunedata-central i 1979 blev den interne magtkamp mellem SAMDATA og HK's Kommunale Landsforening et konkret problem. SAMDATA's medlemmer på Kommunedata var begyndt at melde sig ud i hobetal og i stedet gå over i PROSA. I efteråret 1979 havde hele 73 ud af 115 HK-organiserede meldt sig ud. Det havde Wadtland angiveligt sagt til SAMDATA's formand, at han var "lige glad med". Samtidig havde Kommunedatas folk i et åbent brev bedt HK om at blande sig uden om deres forhold. For at det ikke skulle være nok, var HK's ledelse åbenbart begyndt at holde møder med PROSA's ledelse angående muligheder for at danne en landsforening for edb-ansatte i fællesskab – men uden at inddrage SAMDATA's ledelse.⁴²

Forud var gået et forår og en sommer, hvor PROSA havde arbejdet intenst

for at rekruttere medlemmer på Kommunedata – ikke kun blandt de uorganiserede, men også blandt HK’erne – og der var dannet PROSA-klubber lokalt, selvom HK havde overenskomsten og den formelle forhandlingsret.

PROSA forsøger at ‘fravriste HK retten til en overenskomst’

I juni 1979 sendte HK-tillidsfolkene i Kommunedata et åbent brev angående PROSA til ansatte i Kommunedata omfattet af HK-overenskomsten, hvor de blandt andet skrev:

“Vi hilser enhver styrkelse af det faglige arbejde velkommen. Men vi betragter ikke dannelsen af Prosa-klubber i Kommunedata som nogen styrkelse, tværtimod er det en splittelse (...) At skifte navnet på forsiden af overenskomsten fra HK til Prosa lyder let, men det er faktisk temmelig svært. Lad os med det samme sige, at vi ikke er modstandere af Prosa, vi ser med allerstørste sympati på det arbejde, som Prosa har gjort for at organisere edb-folk. Vi er også enige med Prosa om, at alle edb-folk bør være organiseret i den samme fagforening. Men vores vurdering af situationen er, at det vil være forkert at kaste de ansatte i Kommunedata ud i en lang, opslidende og usikker kamp. Både indbyrdes og mod HK og arbejdsgiveren”.⁴³

HK-tillidsfolkene mente, at PROSA burde opfordre deres medlemmer på Kommunedata til at melde sig ind i HK, og at organisationen skulle fortsætte sit arbejde andetsteds. En ting var at kæmpe for forhandlingsret på arbejdspladser uden overenskomst, noget helt andet var at forsøge at “fravriste HK retten til en overenskomst”; “Os bekendt findes der ikke nogen fortilfælde hvor én fagforening har overtaget overenskomstreten fra en anden”. Tillidsfolkene sluttede med at anerkende, at “vi er heller ikke altid tilfredse med HK”, men tilføjede, at “selv en så stor organisation kan påvirkes, hvis man er indstillet på at lave et aktivt arbejde”.

PROSA svarede igen, at “[d]annelsen af PROSA-klubberne vil [...] kun blive en splittelse af de ansatte på Kommunedata, hvis HK-klubberne ikke ønsker et samarbejde”, og pointerede, at det var på initiativ fra de ansatte selv, at der overhovedet var dannet PROSA-klubber på arbejdspladsen. PROSA havde blot støttet dette arbejde, da det var i gang. Samtidig argumenterede de for, at medarbejdere ikke var bundet til en organisation “i tid og evighed”, blot fordi de havde givet denne organisation lov til at indgå en overenskomst på deres vegne: “Hvis flertallet af de organiserede medarbejdere inden for et fagområde vælger at lade en anden organisation varetage deres interesser, så er det naturligtvis denne organisation, der skal forhandle for dem”.⁴⁴

Det argument lyder jo umiddelbart logisk, men var og er forrykt tanke set fra de etablerede fagforeningers side. I dansk fagbevægelsestradition er det sådan, at når en fagforening har opnået overenskomst på en given arbejdsplads, er det i den fagforening, de ansatte skal stå. Om ikke for tid og evighed, så i hvert fald så længe den pågældende fagforening formår at opretholde overenskomsten og genforhandle den. Det eneste, der kan rykke ved det, er en grænseaftale indgået på øverste niveau mellem to fagforeninger. Hvad de ansatte på en given arbejdsplads ønsker, har ikke været et relevant spørgsmål i den sammenhæng. Argumentet for denne ordning er, at man i modsat fald konstant risikerer at ende i en situation, hvor fagforeninger bekriger hinanden på arbejdspladserne ved at forsøge at rekruttere hinandens medlemmer, og det vil arbejdsgiverne altid udnytte til deres fordel.

Men PROSA var en ny fagforening skabt fra bunden af unge mennesker med en faglighed i rivende udvikling, og man satte en ære i at opføre sig på måder, som andre i fagbevægelsen kaldte anarkistiske, og det var ikke ment som en kompliment. PROSA spillede ganske enkelt ikke efter de gamle regler. Det skabte stor modstand fra den etablerede fagbevægelse, som i årtier insisterede på at kalde PROSA "gul", selvom de på alle andre måder opførte sig som en klassisk fagforening: De dannede klubber, kæmpede om overenskomster, gik i strejke osv., modsat de andre "gule" fagforeninger, som er karakteriseret ved, at de først og fremmest tilbyder individuel rådgivning og som regel afstår fra faglige konflikter og kollektive organiseringsformer.

I sommeren 1979 sluttede PROSA deres åbne svar til HK-tillidsfolkene på Kommunedata af med at konstatere, at der blandt SAMDATA's medlemmer var et stadig stærkere krav om, at HK og PROSA indgik samarbejde frem for at bekrige hinanden, og tilføjede deres egen opfordring:

"Vi opfordrer de øvrige edb-folk til at tilslutte sig PROSA-klubberne. Vi opfordrer de øvrige ansatte til at tilslutte sig HK-klubberne. Vi opfordrer HK-klubberne til at indgå i et samarbejde med PROSA-klubberne".⁴⁵

HK og PROSA's konflikt mindede om konflikten mellem HK og Sammenlutningen af danske Lægeseekretærer (SadL), der startede i 1960. Det var en organisationskrig forbundet til forskellige opfattelser af fagets beskaffenhed: hvad der udgjorde særlige færdigheder og kvalifikationer, hvordan man kunne opnå disse, hvordan de skulle honoreres, og hvilken relation disse særlige færdigheder og kvalifikationer havde til den klassiske kontor- eller administrationsfaglighed. En konfliktflade, der gik igen blandt mange andre grupper, der udførte, hvad HK opfattede som en specialiseret form for kontorarbejde, mens andre opfattede det som en faglighed i sig selv. HK's forbundsledelse

og ledelsen af HK's Kommunale Landsforening mente, at edb blot var moderne kontorarbejde, mens SAMDATA's ledelse – og formentlig mange af medlemmerne – hældede mere til at opfatte det som et selvstændigt fag, præcis som PROSA mente.⁴⁶

Relateret til denne diskussion var de konkrete krav, der blev stillet i overenskomstforhandlingerne på vegne af edb-folkene. PROSA oplevede, at HK fandt PROSA "usolidariske", fordi de stillede krav, "som langt overgik andre lønmodtageres krav".⁴⁷

Det var ikke helt skudt ved siden af. I den mundtlige beretning på HK's Kommunale Landsforenings delegeretmøde i 1979 sagde formand Børge Wadtland angående medlemsflugten til PROSA på Kommunedata:

"[...] foreningen PROSA er gået på strandhugst blandt vore medlemmer i Kommunedata, og nogle af vore hidtidige gode medlemmer er af den opfattelse, at de bare ved at indmelde sig i PROSA og udmelde sig af HK kan opnå resultater, der er bedre end dem, de hidtil har opnået. Hvis man studerer resultatet af overenskomstforhandlingerne mellem Kommunedata og HK, vil man kunne konstatere, at medlemmerne i Kommunedata bestemt ikke er blevet snydt ved overenskomstforhandlingerne pr. 1. april 1979. Derfor er det lidt vanskeligt at sige noget konkret om, hvori utilfredsheden med HK egentlig består, selv om der selvfølgelig altid vil være nogle, der mener, at resultatet kunne have været endnu bedre. Og det er jo netop sådanne ting, PROSA går rundt og lover folk: Meld jer ind hos os, og vi skal skaffe jer 1.000 kr. mere i løn om måneden!"⁴⁸

Der var imidlertid også medlemsbevægelse den modsatte vej, pointerede Wadtland – folk, der havde forladt HK til fordel for PROSA, men nu var kommet tilbage. "Derfor er hele spørgsmålet meget speget". Fra SAMDATA's perspektiv ville det hjælpe, hvis forhandlingsretten lå hos dem, frem for hos landsforeningen, men det mente Wadtland ikke.

'Konsekvenserne for Kommunedatas ejere ville være uoverskuelige'

Da Kommunedata var vokset markant i løbet af 1970'erne, blev det gjort til selvstændigt urafstemningsområde inden for HK's Kommunale Landsforening i 1982.⁴⁹ På det tidspunkt havde virksomheden over 1.000 medarbejdere, hvoraf omkring 600 var medlem af HK og resten enten uorganiserede eller medlemmer af andre forbund – for det edb-tekniske personale fortrinsvis PROSA, der på det tidspunkt havde omkring 150 medlemmer.⁵⁰

Inden da havde HK netop været i konflikt på Kommunedata, som var forbundet til HK's forsøg på at matche PROSA's linje i overenskomstkrav for edb-folk. Overenskomstforhandlingerne var gået i hårdknude, og den 27. februar 1981 varslede HK arbejdsstandsning over for Kommunedata med ikrafttræden den 1. april. Sagen røg imidlertid omgående i forligsinstitutionen, som den 30. marts bestemte, at den varslede arbejdsstandsning skulle udsættes to uger.⁵¹

HK og Kommunedata kunne imidlertid ikke nå til enighed, og forhandlingerne brød igen sammen den 25. marts 1981, men blev på fælles anmodning genoptaget i forligsinstitutionens regi.⁵² Der blev afholdt nye forhandlingsmøder den 1. og 7. april, men uden resultat. I stedet sendte HK et notat til forligsinstitutionen om deres opfattelse af, hvor sagerne stod i forhold til den overenskomstfornyelse, der skulle have trådt i kraft 1. april.⁵³ Det var især relationen mellem det kommunale aflønningssystem, og så de særlige edb-tekniske lønrammer – som lå noget højere – der var uenighed om.

HK havde krævet højere lønrammer og hurtigere lønforhøjelser for edb-folkene på Kommunedata end i det øvrige kommunale system. Det var begrundet i behovet for at kunne "rekruttere og fastholde medarbejdere med tilstrækkelig høje kvalifikationer til løsning af de store og teknisk avancerede edb-systemer i Kommunedata".⁵⁴ Det var Kommunedata sådan set indstillet på at imødekomme, men mente, at kun det personale, som havde en formel edb-teknisk uddannelse kunne komme ind under de højere lønrammer. HK argumenterede derimod for, at lønrammerne skulle afhænge af, hvilken type arbejde folk faktisk udførte. Derfor ville de have en formulering om, at de højere lønrammer skulle gælde "Medarbejdere, hvis funktion forudsætter system- og/eller driftskendskab"⁵⁵.

HK ønskede edb-lønrammerne inddelt i flere etårige skalatrin, så man hurtigere ville kunne bevæge sig op på de højeste lønninger, ligesom de ville have flyttet flere folk op i de såkaldte edb-lønrammer, selvom de kom fra almindelig kontorbaggrund og ikke var uddannede specialister i edb.⁵⁶ Kommunedata mente, at nyansatte i de almindelige "kommunale" lønrammer typisk udførte ufaglært arbejde uden krav om faglig eller boglig uddannelse – ved ansættelsen var alene lagt vægt på "ordenssans, omhu og samarbejdsevne" – og at en højere lønstigning for disse grupper ikke kunne forsvares. Eftersom Kommunedata var en del af det kommunale og amtskommunale system, var bestyrelsen nervøse for, at kontorpersonale i kommunerne, som udførte opgaver, der mindede om dem, kollegerne lavede på Kommunedata, pludselig også ville rykkes op på edb-lønrammerne, og dermed ville "konsekvenserne [...] for Kommunedatas ejere være uoverskuelige".⁵⁷

Kommunedata var dog ikke fuldstændig afvisende over for at rykke enkelte

medarbejdere op i edb-lønrammerne, hvis særlige forhold talte for det. Deres oplæg var derfor:

“Kommunedata er klar over, at den tekniske og systemmæssige udvikling kan have medført, at visse medarbejdere – primært i faggrupperne – i stigende grad beskæftiges med edb-tekniske arbejdsopgaver, og at der – gennem formel eller internt tilrettelagt uddannelse – kan være opnået edb-tekniske kvalifikationer som forudsætning herfor. Kommunedata vil derfor fremover være særlig opmærksom på, hvornår disse forhold er tilstede i tilstrækkeligt omfang til, at aflønning efter edb-tekniske lønrammer kan finde sted”.⁵⁸

Konflikten på Kommunedata i 1981 handlede altså i høj grad om, hvordan man skulle gribe det an, når en ny faglighed voksede frem i så hastigt et tempo, at der ikke kunne nå at blive uddannet tilstrækkeligt med specialister, og at folk med papir på deres specialistkompetencer arbejdede side om side med folk uden, der løste de samme opgaver. Det særlige ved dette fag var egentlig ikke, at mange af de første generationer edb-folk var autodidakte, for det er ofte et grundvilkår, når der opstår behov for nye funktioner i samfundet. Det særlige var, at det forblev sådan, også efter udviklingen af egentlige it-uddannelser, at mange lærer sig de nødvendige færdigheder gennem praktiske erfaringer.

Det var ikke en ny problemstilling for HK Kommunal. Her havde man altid asfalteret, mens man kørte. Folk fra mange forskellige baggrunde var blevet rekrutteret ind til kommunalt kontorarbejde i hobevis, da socialstaten ekspanderede med raket fart i mellemkrigsårene, og først fra slutningen af 1930'erne begyndte en egentlig uddannelse til formålet så småt at tage form. Antallet af lægesekretærer eksploderede fra 1950'erne, hvor folk blev ansat på kompetencer, der intet havde med lægefaglighed at gøre, og måtte tillære sig det nødvendige undervejs. Sådan var det med stort set alle HK Kommunals medlemsgrupper. Og sådan er det jo gerne med arbejdsmarked og samfund: Der er sjældent en færdig plan, der bliver rullet ud i logisk rækkefølge.

Praktisk oplæring og formel uddannelse hænger sammen

Inden for edb-området generelt og på Kommunedata specifikt forsøgte HK dermed at hævde det princip, de altid havde stået på: Praktisk oplæring havde samme værdi som formel uddannelse, og de to måder at udvikle kompetencer på skulle supplere hinanden, ikke bruges af arbejdsgiveren som undskyldning for at betale forskellig løn.

Den 9. april 1981 kom forligsinstitutionen med en afgørelse, som Kommunedatas bestyrelse accepterede.⁵⁹ I den var mange af HK's krav blevet imødekommet. Skalatrinnudvidelsen i lønrammerne var gennemført som foreslået af HK, og de fire første trin i hver lønramme var gjort etårige i stedet for toårige. Samtidig havde Kommunedata givet tilsagn om, at "medarbejdere beskæftiget som operatørmedhjælpere tilbydes uddannelse til operatører, og at ledige operatørstillinger fortrinsvis vil blive besat med kvalificerede ansøgere blandt de således uddannede operatørmedhjælpere".⁶⁰ Det ville give operatørmedhjælperne mulighed for at rykke fra lønramme 7 til lønramme 12, der hørte til edb-lønrammerne. Aftalen var en erkendelse af, at praktisk oplæring og formel uddannelse kunne og skulle hænge sammen, også med interne advancementsmuligheder. Uden den aftale ville de, der oprindeligt var blevet ansat som ufaglærte, men havde tillært sig kompetencer som specialister, have risikeret at blive hængende i de laveste lønrammer, mens nyuddannede ville blive hentet ind på de højeste.

Fri konkurrence eller organisatorisk samling

Selvom edb-folkene ved Kommunedata hoppede frem og tilbage mellem de to fagforeninger, var der i 1980 basis for at oprette landsklub for HK'ere ved Kommunedata som et samarbejde mellem de lokale HK-klubber på de forskellige datacentraler.⁶¹ Samme år blev Wilfred Gluud – ansat ved Kommunedata – valgt til formand for SAMDATA, og en af hans første gerninger var at holde tale på PROSA's delegeretmøde, hvor han både opfordrede til en mere forsonende linje og samtidig leverede et par kritiske bemærkninger.

Gluud indledte med at understrege, at "vi ikke betragter PROSA som en gul fagforening", hvilket altså stod i modsætning til, hvad HK og LO's ledelse havde for vane at kalde dem. Gluud talte for "organisatorisk samling" af edb-folkene – ikke ved at kapre medlemmer hos hinanden, men ved at indgå forpligtende samarbejder. Dog udtrykte han samtidig ærgrelse over, at PROSA stod uden for hovedorganisationerne, og over PROSA's metoder til at samle edb-folkene, hvilket han kaldte "den alvorligste og mest grundlæggende uenighed mellem PROSA og den øvrige fagbevægelse", nemlig ideen om, at PROSA ved "fri konkurrence" med andre fagforeninger kunne vinde alle edb-folk:

"PROSA's påståede ret til 'fri konkurrence' er et alvorligt brud på princippet om enhedsfagbevægelsen, indenfor hvilken de enkelte faggrupper indbyrdes diskuterer deres uenigheder, mens man udadtil står samlet og hjælpes om at fastholde den høje organiseringsprocent (...) Det kunne måske gå an, mens

PROSA i starten organiserede edb-folk, der ikke i forvejen var overenskomstdækkede. Men når PROSA nu arbejder **aktivt** på at hverve medlemmer og ekspanderer inden for områder, der i forvejen er overenskomstdækkede (...) er man på vej ud i noget, der bedst kan betegnes med et vist ord, som jeg vil undlade at nævne (...) Hvis PROSA vil stå ved, at edb-folk skal samles, så må man prøve at forstå, at den 'frie konkurrence' mellem flere organisationer kun skaber splittelse".⁶²

Op til HK's kongres i 1981 talte Wilfred Gluud for, at der kom gang i reelle forhandlinger mellem PROSA og HK om at skabe en samlet organisation i form af en sammenlægning mellem PROSA og SAMDATA som "én landsforening i HK, der virkelig kan være en forenet aktiv og selvstændig fagforening for edb-folk".⁶³ Det var en tanke, der blev ved med at simre i dele af HK parallelt med, at de officielt bekæmpede PROSA.

HK og PROSA bryder hinandens strejker

Særligt i København forsøgte PROSA kontinuerligt at rekruttere medlemmer på Kommunedata-centralerne og opnå forhandlingsret. Igen i 1983 forsøgte PROSA at få forhandlingsretten på Kommunedata, hvilket HK beskrev som "forsøg på overenskomst-tyveri".⁶⁴ Men PROSA fik Arbejdsrettens ord for, at de godt kunne varsle konflikt på Kommunedata, selvom HK havde forhandlingsretten.⁶⁵ Det lykkedes dem også at få en lokal overenskomst på Kommunedata i 1983.⁶⁶

Året efter gik 700 HK'ere på Kommunedata i Aalborg, Aarhus, Odense og Ballerup i strejke over en konflikt med ledelsen om nogle løntillæg ved overgangen mellem to overenskomssystemer det foregående år. Her forsøgte Kommunedatas direktør Jens Jørn Nielsen at spille HK og PROSA ud mod hinanden i pressen. Han havde blandt andet udtalt, at HK's formål med konflikten var at kapre medlemmer fra den konkurrerende fagforening, hvad de strejkende HK'ere nægtede.⁶⁷ Arbejdsnedlæggelserne varede omtrent en uge, før der var forhandlet en løsning på plads mellem Kommunedatas ledelse og HK'erne, der også indebar et løfte fra ledelsen om, at ingen ville blive straffet individuelt for arbejdsnedlæggelserne efterfølgende.⁶⁸

I forbindelse med en konflikt i 1987, hvor PROSA var i strejke mod Finansministeriet for en bedre overenskomst, var forholdet mellem de to fagforeninger blevet så dårligt, at SAMDATA/HK ifølge PROSA direkte "opfordrede sine medlemmer til at være strejkebrydere og var stærkt kritisk over for andre fagforeninger i LO, der støttede PROSA".⁶⁹ Det samme var ifølge PROSA også sket ved konflikterne i 1979 og 1983.⁷⁰

HK beskyldte ligeledes PROSA-medlemmerne på Kommunedata for at agere strejkebrydere i HK-konflikter, blandt andet under en konflikt på Brøndby-Centralen i vinteren 1980/1981. Her havde både PROSA- og HK-medlemmer først spontant nedlagt arbejdet sammen i protest mod forskelsbehandling i forbindelse med lokale overenskomstforhandlinger. Men herefter mødtes de strejkende HK'ere – der alle var fra natholdet – på værtshus med andre fra dag- og aftenholdet, som var medlemmer af PROSA. En sekretær fra PROSA mødte også op. De to grupper blev uvenner, og næste dag mødte PROSA'erne op på arbejde, mens HK'erne fortsat havde nedlagt arbejdet. PROSA påstod, at deres medlemmer ikke udførte andres arbejde, men kun deres eget, hvilket HK'erne ikke troede på. De var i det hele taget utilfredse med, at PROSA'erne ikke ville nedlægge arbejdet i solidaritet. Det fik til sidst HK-klubben på Brøndby-centralen til at opsige en aftale med PROSA-medlemmerne på en anden central, Datacentralen, om, at man ikke ville påtage sig konfliktramte arbejde mellem de to arbejdspladser. Samtidig gjorde de det klart, at de ikke længere ville acceptere PROSA's organiseringsarbejde på Kommunedata.⁷¹ Det synspunkt bakkede SAMDATA-formanden Wilfred Glud op om.⁷²

På den ene side førte de uhørt kaotiske organisationsforhold på Kommunedata op gennem 1970'erne, 1980'erne og helt frem til midten af 1990'erne til stor frustration blandt medlemmerne, men på den anden side betød det, at der konstant var gang i den fagpolitiske aktivitet på edb-området. Arbejdsgiverne kunne naturligvis forsøge at udnytte splittelsen i medarbejdergruppen, men måtte samtidig træde varsomt, da ethvert forsøg på at holde edb-folkene nede kunne blive mødt af øjeblikkelig aktion fra den ene eller den anden klub og fagforening.

Forbundet af EDB-folk i Danmark – organisationskrigen forsøges afblæst

På PROSA's delegeretforsamling i 1988 lagde de op til, at striden med HK skulle bilægges en gang for alle og vedtog en udtalelse, hvor der blandt andet stod:

“Der er kun én vej til at løse denne grænsestrid – en anerkendelse af hinanden og et samarbejde mellem alle organisationerne. PROSA vil bidrage til, at 'organisationsstriden' bringes til ophør ved at indgå forpligtende samarbejde med andre organisationer, der har edb-folk som medlemmer”.⁷³

Det blev til dels taget positivt imod fra HK-forbundets ledelse, men SAM-

DATA's ledelse var bestemt ikke enige, og daværende formand Erik Lykke Hansen gentog på HK-kongressen i 1989, at PROSA var en gul forening. HK-formand Jørgen Eibergs mere positive indstilling til PROSA's udstrakte hånd var også i den socialdemokratiske presse blevet bragt under overskriften "HK bejler til de gule".⁷⁴

I de kommende år blev der imidlertid opretholdt visse diplomatiske forbindelser organisationerne imellem, og i løbet af 1992-1993 forhandlede HK med PROSA og Teknisk Landsforbund om en sammenslutning, der skulle hedde Forbundet af EDB-folk i Danmark (FED). Igen var det PROSA, der havde taget initiativet og inviteret til et forpligtende samarbejde med Teknisk Landsforbund om en sammenslutning, hvorpå HK erklærede sig positiv over for noget lignende. Forhandlingerne mellem de tre organisationer kuldsejlede på grund af uenigheder om tidligere grænseaftaler (eller mangel på samme), om det nye forbund skulle høre til LO eller FTF, hvor decentral en struktur FED skulle have – og om de forskellige sektorer i HK ville tillade SAMDATA at bringe de gældende overenskomster med over i et nyt FED.⁷⁵ I stedet forblev SAMDATA, PROSA og TL adskilte organisationer, og PROSA blev pr. 1. januar 1996 (igen) medlem af FTF – trods HK's protester – hvorefter en slags borgfred blev etableret med SAMDATA/HK.

I HK Kommunal Københavns beretning 1993-1994 blev forløbet med den kuldsejlede fusion/samarbejdsaftale med PROSA beskrevet som resultat af, at PROSA og HK havde vidt forskellige forventninger og ideer. Mens SAMDATA havde lagt op til, at PROSA kom ind under HK, hvorpå SAMDATA ville opnå sektorstatus i HK (svarende til HK Kommunal), svarede PROSA tilbage med et forslag til en samarbejdsaftale, som ikke rummede noget forslag om konkrete grænser. Der ville altså "være fri adgang for begge organisationer til at organisere nøjagtig de samme medlemsgrupper på forskellige arbejdspladser og skoler" – altså præcis som hidtil. Det syntes HK Kommunals og SAMDATA's bestyrelser ikke gav mening og konstaterede, at "tiden til samarbejde/fusion fortsat ikke er moden".⁷⁶ PROSA's udlægning af sagen var, at de fra starten havde haft som betingelse, at FED skulle være et selvstændigt forbund. Det havde SAMDATA været indstillet på, men "trak i nødbremsen", da det gik op for dem, at deres overenskomster 'tilhørte' HK og altså ville bortfalde, hvis de forlod HK og lavede en selvstændig organisation sammen med edb-folkene fra PROSA og TL.⁷⁷

På tidspunktet for beretningen havde PROSA's folk i syv uger været i strejke på Kommunedata i forbindelse med en overenskomstfornyelse. Den evige kamp om Kommunedata var med til at slide på forholdet mellem PROSA og HK, men med til historien om de kuldsejlede FED-planer hører også, at den længst siddende formand for SAMDATA, Erik Lykke Hansen

(1986-2007) forblev en arg modstander af PROSA og aldrig holdt op med at opfatte dem som gule.⁷⁸

HK/SAMDATA vandt endelig overenskomstretten fra PROSA på Kommunedata i 1997.⁷⁹ Eller mere præcist: PROSA tabte retten til at indgå overenskomster med Kommunedata, hvorefter Kommunedata kun behøvede at forholde sig til HK som kollektiv forhandlingspart. Det skete med en voldgiftskendelse i en sag, Kommunedata havde anlagt mod PROSA. Herefter havde PROSA-medlemmer ret til at have en talsmand på de lokale datacentraler, men ikke til at forhandle kollektivt. Den ret havde alene HK/SAMDATA.⁸⁰ I 2009 blev Kommunedata – i dag KMD/AS – privatiseret og forsvandt således fra HK Kommunals område.

Læren af grænsestridighederne

Kampen om edb-folket førte ikke sjældent til dobbeltorganisering (altså at nogle i perioder var medlemmer af både PROSA og SAMDATA), herunder spøjse situationer, som da SAMDATA op til sit delegeretmøde i 1976 kunne konstatere, at en af bestyrelsens revisorer siden seneste delegeretmøde var blevet formand for en PROSA-klub på sin arbejdsplads.⁸¹

Historien om kampen mellem HK/SAMDATA og PROSA på Kommunedatacentralerne burde analyseres i relation til øvrig forskningslitteratur om den danske fagbevægelses tilgang til faggrænser og tradition for grænsekonflikter. Men selvom grænsekonflikt eller grænsestridighed har været et tilbagevendende tema for ikke blot HK, men den danske fagbevægelse som sådan, er forskningslitteraturen ganske begrænset. Den måske bedst beskrevne grænsestridighed er den mellem SiD og KAD, der begge (indtil fusionen i 3F) organiserede ufaglærte arbejdere inden for det private område.⁸² Konflikten mellem de to forbund var imidlertid tæt forbundet til spørgsmålet om køn, idet KAD – Kvindeligt Arbejderforbund i Danmark – var vokset ud af SiD's forløber DASF's modstand mod kvinders adgang til det lønnede arbejdsmarked. Dermed var den ikke på samme måde knyttet op på definitioner af fag og fagligheder, som konflikten mellem HK/SAMDATA og PROSA var. Jeg har ikke fundet nogle oplagte studier af andre konkrete grænsestridigheder på det danske arbejdsmarked, som denne artikels omdrejningspunkt kunne forstås i lyset af, men måske kan historien om edb-faglighed, organisationskrig og kampen om Kommunedata ansprende flere studier i netop temaet grænsekonflikt/grænsestridighed inden for dansk fagbevægelse. Det kunne åbne op for interessante diskussioner med konsekvenser for nutidens og fremtidens fagbevægelse på et arbejdsmarked under hastig forandring: et arbejdsmarked, hvor faggrænser er under konstant opbrud og hvor de faglige organisationers

indbyrdes territorialkampe næppe giver mere mening for folk på gulvet end det gjorde for edb-folkene på Kommunedata i 1970erne-1990erne. På den ene side medførte PROSA og SAMDATA/HK's kamp om Kommunedata, at der var et konstant højt niveau af faglig organisering og faglig kamp på netop denne arbejdsplads, og den dynamik skabte basis for overenskomst-mæssige forbedringer. Men det var også en kilde til stadig frustration fra edb-arbejdernes side at de to faglige organisationer ikke kunne slå kræfterne sammen i stedet for at bekæmpe hinanden, og arbejdsgiverne brugte naturligvis også situationen til at forsøge at splitte medarbejdergruppen.

At adskillige forbund, der tidligere lå i konflikt, i dag er fusioneret, og at de to hovedorganisationer FTF og LO nu er gået sammen i FH, har hverken svækket de organisationer, der med rette kan kaldes gule, løst udfordringerne med fagligt tilhørsforhold eller udelukket muligheden for, at der lokalt kan opstå ønsker om at danne nye fagforeninger, der har bedre føling med medlemmernes vilkår og krav. De store fælles overenskomstforhandlinger i industriforbundslignende strukturer som CO-Industri og Forhandlingsfællesskabet kan desuden medføre, at nogle faggrupper føler sig kørt over og overset/overhørt, og dermed skabe basis for en modsatrettet udvikling, hvor nye, mindre fagforeninger opstår – såvel som det kan bidrage til den generelle medlemsflugt fra fagbevægelsen, når (fag)grupper ikke oplever, at netop deres vilkår og faglighed bliver forstået, taget seriøst og taget vare på. I det lys kan det være nyttigt at lære af logikker og mangel på samme i fortidens faggrænsestridigheder og organisationskrig.

Noter

1. Den bredere historie om de arbejdsrelaterede udfordringer, ny teknologi førte med sig i anden halvdel af det 20. århundrede, bliver udfoldet i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker. 100 års kamp om organisering og faglig identitet på velferdsstatens kontorer*, København: Gads Forlag 2023. Se især kapitel 11.
2. PROSA opstod som faglig klub for programmører i SAS i 1967 og blev en landsdækkende fagforening i 1969.
3. Generelle bemærkninger, vedlagt Kommunedatas beskrivelse af status på overenskomstforhandlingerne i brev fra Sommer Nielsen, Kommunedatas personaleafdeling, til forligsmanden, den 8. april 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
4. Niels Finn Christensen, *Fagbevægelsens historie*, København: FIU, 2012: 34
5. Se kapitel 6 i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker*, Gads Forlag 2023.
6. Se kapitlet Forhistorien i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker*, Gads Forlag 2023.
7. Denne type grænsekonflikter på de københavnske hoteller er beskrevet i kapitel 13 i

Nina Trige Andersen, *Labor Pioneers. Economy, Labor, and Migration in Filipino-Danish Relations 1950-2015*, Ateneo de Manila University Press, 2019

8. Se fx Due, Jesper, Madsen, Jørgen Steen og Strøby Jensen, Carsten, *Den danske Model. En historisk sociologisk analyse af det kollektive aftalesystem*, 1993, København: Jurist- og Økonomforbundets Forlag

9. Om end principaler på det private område med lærlingeloven af 1889 blev forpligtet til at give deres lærlinge tid til at gå på handelsskole om aftenen. Det var imidlertid først i 1920 – mere end to årtier efter dannelsen af HK på landsplan – at der med handelskoleloven kom standardiserede statslige krav til handelsskolernes indretning og udvikling (Jens Lampe, “Træk af handelsskolernes historie”, *Årbog for dansk skolehistorie*, 1970, s. 14-15). På det kommunale område gik der yderligere adskillige årtier før uddannelserne til kontorarbejde blev standardiseret.

10. Se kapitel 7 og 8 i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker*, Gads Forlag 2023.

11. EDB-NYT jan. 1972: upagineret.

12. Jepsen m.fl. 2019:5.

13. Se kapitel 9 i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker*, Gads Forlag 2023

14. EDB-NYT nov. 1971: upagineret.

15. Se kapitel 7 i Nina Trige Andersen, *Papirussere, skrankepaver og blanketfinker*, Gads Forlag, 2023 samt Nina Trige Andersen, “Steins-konflikten 1979 handlede om laboranters faglige selvstændighed”, i *Laboranten* 2023/5

16. Mette Staal, “Fra rebel til professionel”, PROSA-bladet 3/17, side 8

17. Referat fra bestyrelsesmøde i SAMDATA den 6. april 1972, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

18. Nils Bärenholdt: “PROSA 1967-2017: Et barn af sin tid”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 7

19. Orientering om Prosa, København den 24. maj 1972, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse

20. <https://www.prosa.dk/artikel/gammel-kaerlighed-ruster-ikke/> . Se også Nils Bärenholdt: ”PROSA 1967-2017: Et barn af sin tid”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 8

21. <https://www.prosa.dk/artikel/gammel-kaerlighed-ruster-ikke/>

22. Nils Bärenholdt: “PROSA 1967-2017: Et barn af sin tid”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 8

23. Referat af bestyrelsesmøde i SAMDATA den 8. februar 1973, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

24. Referat af bestyrelsesmøde i SAMDATA den 30. august 1973, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

25. Referat af bestyrelsesmøde i SAMDATA den 5. april 1974, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

26. Referat af delegeretmøde i SAMDATA den 19. maj 1974, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

27. Refereret i HK-cirkulære nr. 104, den 23. august 1974, indsat i Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

28. Brev fra Lizzie Hænsch til HK's forretningsudvalg den 13. marts 1974, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

29. Brev fra Ole Brask, HK København, til Lizzie Hænsch 2. april 1974, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1971-1975 (ABA, HK-SAM, kasse 1).

30. EDB-NYT 1976/4:4.

31. EDB-NYT 1977/3: 12.

32. EDB-NYT 1979/2: 18.

33. Jf. fx FAOS' definition her: (senest tilgæet den 16. november 2022).

34. Plovning, Jan. 1973. *Funktionær: Organiseret eller uorganiseret*. Socialforskningsinstituttets pjecer 2. Teknisk Forlag, side 24-25.
35. *Tillidsposten* nr. 14, september 1983, s. 13.
36. Baseret på referater fra diverse bestyrelsesmøder, generalforsamling og delegeretmøder i SAMDATA Københavns Forhandlingsprotokoller 1971-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
37. Referat af formandsmødet den 27.-28. januar 1979, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
38. Referat af formandsmødet den 27.-28. januar 1979, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
39. Generelle bemærkninger, vedlagt Kommunedatas beskrivelse af status på overenskomstforhandlingerne i brev fra Sommer Nielsen, Kommunedatas personaleafdeling, til forligsmanden, den 8. april 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
40. EDB-NYT 1975/2: 9.
41. EDB-NYT 1976/2: 5-6.
42. Referat af bestyrelsesmøde nr. 4/79, Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
43. Det åbne brev dateret 6. juni 1979 er klistret ind i Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
44. PROSA's svar på Kommunedatas HK-tillidsfolks åbne brev, ikke dateret, klistret ind i Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
45. PROSA's svar på Kommunedatas HK-tillidsfolks åbne brev, ikke dateret, klistret ind i Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
46. Dette blev også slået fast af daværende formand for SAMDATA København, Aase Madsen, på generalforsamlingen den 12. marts 1980, klistret ind i Forhandlingsprotokol for SAMDATA 1975-1980 (ABA, HK-SAM, kasse 1).
47. Nils Bärenholdt: "En professionel fagforening med voksevæk", *PROSAVISEN* februar 2017, side 11
48. Referat fra Den Kommunale Landsforenings delegeretmøde 9.-10. november 1979 (HK Kommunal arkiv).
49. Meddelelse til klubberne fra HK København Kommunal Afdeling: Sager behandlet på afdelingsbestyrelsesmøde den 27. maj 1982 (ABA, KKA, Cirkulærer til klubberne 1980-1983, kasse 21).
50. Generelle bemærkninger, vedlagt Kommunedatas beskrivelse af status på overenskomstforhandlingerne i brev fra Sommer Nielsen, Kommunedatas personaleafdeling, til forligsmanden, den 8. april 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
51. Meddelelse fra Statens forligsmænd sendt til Kommunedata I/S, HK og Ritzaus Bureau den 30. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
52. Brev fra H. Sommer Nielsen, personaleafdelingen, Kommunedata, til forligsinstitutionen den 26. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
53. Brev fra Christian Friis, HK, til forligsinstitutionen den 8. april 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).

54. Generelle bemærkninger vedlagt Brev fra H. Sommer Nielsen, personaleafdelingen, Kommunedata, til forligsinstitutionen den 26. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
55. Notat fra HK, vedlagt brev fra Christian Friis, HK, til forligsinstitutionen den 8. april 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
56. Oversigt over overenskomstens lønrammer, vedlagt brev fra H. Sommer Nielsen, personaleafdelingen, Kommunedata, til forligsinstitutionen den 26. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
57. Kommentarer til “uenige” paragraffer og protokollater vedlagt brev fra H. Sommer Nielsen, personaleafdelingen, Kommunedata, til forligsinstitutionen den 26. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
58. Udkast til følgebrev vedlagt brev fra H. Sommer Nielsen, personaleafdelingen, Kommunedata, til forligsinstitutionen den 26. marts 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
59. Brev fra Lars J. Ørnbo til forligsmanden den 8. maj 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
60. Protokollat vedrørende enighed opnået gennem forligsinstitutionen vedlagt brev fra Lars J. Ørnbo, Kommunedata, til forligsmanden den 8. maj 1981 (Rigsarkivet. Arkivskaber: Statens Forligsinstitution i Arbejdsstridigheder; Arkivserie: Sager vedrørende overenskomstforhandlinger (1965-1992); Løbenummer: 179; Indhold: 196 1981 Kommunedata – HK).
61. *EDB-NYT* 1/1974: 5.
62. *EDB-NYT* 1980/4: 8-10.
63. *EDB-NYT* 1981/3: 4.
64. *Tillidsposten* nr. 2, februar 1983, s. 13.
65. *Tillidsposten* nr. 12, august 1983, s. 6-7.
66. *Tillidsposten* nr. 11, juni 1987, s. 12.
67. *Aktuelt* den 20. marts 1984; *Fyens Stiftstidende* den 20. marts 1984.
68. *Fyens Stiftstidende* den 23. marts 1984.
69. Nils Bärenholdt: “PROSA 1987-1996: Drømmen brister”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 14
70. Nils Bärenholdt: “PROSA og HK kæmper om IT-folkene”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 53
71. *EDB-NYT* 1981/1: 7-9.
72. *EDB-NYT* 1981/1: 13.
73. Nils Bärenholdt: “PROSA 1987-1996: Drømmen brister”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 16
74. Daglig protokol ved den 25. ordinære kongres 27. november 1989 (ABA, HKFD, kasse 10).
75. Mette Staal, “Den anden organisation”, *PROSAVISEN* februar 2017, side 68.

76. HK Kommunal København Beretning 1993-1994, s. 26-27.
77. Mette Staal, "Den anden organisation", *PROSAVISEN* februar 2017, side 68
78. Mette Staal, "Den anden organisation", *PROSAVISEN* februar 2017, side 68
79. Mette Staal, "Den anden organisation", *PROSAVISEN* februar 2017, side 68
80. Voldgiftskendelsen blev behandlet på et sektorbestyrelsesmøde i HK Kommunal den 21. april 1997 (HK Kommunal eget arkiv).
81. *EDB-NYT* 1976/4:4.
82. Se fx Jesper Due, Jørgen Steen Madsen, Mikkel Møller Johansen og Katrine Søndergård, *Den nødvendige fusion. Fra KAD og SiD til 3F – Fagligt Fælles Forbund*, 2007, København: 3F

Abstract

Nina Trige Andersen: The fight for Kommunedata. EDB-professionalism and organisational strife between HK and PROSA during the 1970's to 1990's, *Arbejderhistorie*, 1, 2023, pp. 68-100.

The Danish labour union HK Kommunal had its 100 year anniversary in May 2023 and one of the big challenges of the union has always been to define and delineate its organizational territory of skills, trades, and professions. As the administrative tasks of the public sector grew still more specialized during the 20th century, HK Kommunal entered into territorial conflicts with several more recent labour unions who identified themselves more narrowly in terms of skills and functions, and who targeted groups in the labour market that HK Kommunal claimed to already represent.

This article investigates the conflict between HK Kommunal and PROSA about who had the 'right' to organize IT-workers. The focal point is the struggle over collective agreements at the data centers of Kommunedata (owned by the municipalities) from the 1970s to the 1990s. HK Kommunal – and the trade union movement belonging to the confederation LO – accused PROSA of being a 'yellow' union, but as this article will show, that accusation was more organizationally motivated slander than a sober definition.

PROSA challenged the norms and territorial logics of the established labour union movement with their tactics and strategies. And while HK Kommunal insisted that IT was just another tool in office-/administrative work – and thus belonged to their organizational territory – PROSA insisted on viewing IT as a profession or skill in its own right and used this as an argument for why IT-workers needed their own union.

Nina Trige Andersen er selvstændig historiker og journalist.
e-mail: nina.trige.andersen@gmail.com
hjemmeside: www.arbejderhistorier.dk